

SŁOWO WSTĘPNE

Zbiór prac polskich autorów, jaki Czytelnikowi przedkładamy, jest kontynuacją i rozwinięciem idei, która nam – redaktorom niniejszego tomu – przyświecała przy pracach nad antologią fenomenologii francuskiej, wydaną pod koniec 2006 roku¹. Jednym z etapów tych prac było spotkanie-symposium przedstawicieli polskiego środowiska filozoficznego w Warszawie, w kwietniu 2006 roku², na którym podjęto próbę rozpoznania złożonego pola problemowego współczesnej francuskiej fenomenologii. Dyskusja nad interpretacją składających się na nie heterogenicznych wątków i ujęć, nad wzajemnym przenikaniem się motywów fenomenologicznych i niefenomenologicznych, wreszcie nad swoistością francuskiej „schizmy” fenomenologicznej okazała się płodna. Jednym z jej efektów są przedstawione tu teksty.

Jako okazjonalny zbiór stanowią one jedynie próbkę możliwości, jakie stwarza umieszczenie propozycji francuskich fenomenologów w złożonym kontekście problemów współczesnej filozofii. Poza hasłem tytułowym, nie da się ująć tych wypowiedzi w jedną tematyczną czy metodologiczną formułę.

¹ *Fenomenologia francuska. Rozpoznania/interpretacje/rozwińnięcia*. Wybór tekstów pod red. Jacka Migasińskiego i Iwony Lorenc, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2006.

² Konferencja zatytułowana „Wokół fenomenologii francuskiej”, zorganizowana przez Pracownię Badań nad Filozofią Francuskojęzyczną, działającą w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego oraz przez Polskie Towarzystwo Fenomenologiczne.

Wypada jedynie – na wstępie – zapowiedzieć różnorodność podejmowanych wątków w kolejności, która w dużym przybliżeniu dyktowana jest stopniem ich ogólności, ale też, z drugiej strony, historyczną chronologią.

O przenikaniu się motywów fenomenologicznych i hermeneutycznych pisze w swoim szkicu Iwona Lorenc. Zarysowując wybrany obszar problemów związanych z fenomenologiczną *Auslegung* (wykładnia), sięga do ujęć francuskiej fenomenologii. Dostrzega przy tym pokrewieństwo jej rozwiązań ze współczesną fenomenologią niemiecką, zwłaszcza tych, które zrodziły się w toku dyskusji z myślą Martina Heideggera. Nie Heidegger jednak, lecz swoiście francuskie, Ricoeurowskie ujęcie związku między fenomenologią a hermeneutyką, jest tu punktem wyjścia.

Jednym z zagadnień szczególnie często podejmowanych przez francuskich fenomenologów jest współkonstituowanie się „ja” i „świata” oraz towarzyszące mu pytanie o możliwość adekwatnego opisu tej współkonstytucji. Zadaje je Marek Maciejczak, który poddaje analizie ten obszar problemowy w odniesieniu do poglądów Maurice’a Merleau-Ponty’ego z okresu *Fenomenologii percepcji*. Rozwiązań Merleau-Ponty’ego dotyczy również szkic Marii Gołębiewskiej, która dokonuje szczegółowej rekonstrukcji poglądów filozofa na doświadczenie czasu, a w szczególności analizuje jego ujęcie doświadczenia terażniejszości. Autorka pokazuje filozoficzne możliwości i konkretne konsekwencje przeświadczenia Merleau-Ponty’ego o czasowym charakterze porządku konstytucji, spełnianej w ramach egzystencjalnych przeżyć podmiotu.

Współprzynależność ludzkiego podmiotu i świata jako trwałe motyw analiz francuskich fenomenologów wydobywa również w swoim artykule Piotr Schollenberger. Prezentuje on swoistą koncepcję Natury, jaką w powiązaniu z analizami istoty doświadczenia estetycznego buduje w swojej twórczości Mikel Dufrenne.

Jacek Migasiński w szkicu *Transcendentalizm Levinasa* dokonuje interpretacji, ewoluującej wraz z rozwojem twórczości Emmanuela Levinasa struktury myślowej, dowodząc, iż jest to

„struktura właściwa transcendentalizmowi”. Pokazuje, że przetworzony przez Levinasa sens transcendentalizmu jest do pogodzenia z krytyką idealistycznych uwikłań tego stanowiska, przeprowadzaną przez autora *Totalité et Infini*. Krytyka ta łączy się u Levinasa z wykraczaniem poza klasyczny transcendentalizm fenomenologii ku – jak to proponuje nazwać autor szkicu – metodzie empiryzmu transcendentalnego, ku takiej wersji fenomenologii, która jest tym bardziej płodna, im bardziej „samą siebie przekracza”.

Obserwację innego kierunku przekraczania fenomenologii przez Levinasa proponuje Andrzej Leder, prezentując spór francuskiego filozofa z psychoanalizą Zygmunta Freuda. Dyskusja ta, jakkolwiek przebiega już poza polem problemowym fenomenologii, warta jest uwzględnienia, ponieważ stanowi pewne dopełnienie obrazu Levinasowskiej fenomenologii transgresywnej.

Powiązania francuskiej fenomenologii z jeszcze innym nurtem refleksji filozoficznej, którym jest w tym wypadku hermeneutyka Paula Ricoeura, dotyczy artykuł Jarosława Jakubowskiego. Autor broni oryginalnej tezy interpretacyjnej o możliwości odczytania Ricoeurowskiej krytyki – z jednej strony, „egologii” Edmunda Husserla, a z drugiej, „alterologii” Levinasa – jako udanej próby wypracowania stanowiska, przewyciężającego wydobyte na jaw przez francuskiego hermeneutę jednostronności i ograniczenia obu krytykowanych ujęć. Dzieło Ricoeura jest również przedmiotem artykułu Macieja Bały. Autor poddaje w nim analizie fenomenologiczno-hermeneutyczne podstawy filozofii religii tego myśliciela.

Prezentacją zarysu nieznanąj zupełnie w Polsce, a we Francji bardzo wpływowej, fenomenologii immanencji Michela Henry’ego jest tekst Moniki Murawskiej. Analizy różnych warstw fenomenu ludzkiego ciała w ujęciu Henry’ego dowodzą historycznej płodności Husserlowskiego wezwania: „z powrotem do rzeczy samych”.

Spokrewniona „duchowo” z niektórymi ujęciami Henry’ego jest fenomenologia donacji Jeana-Luca Marion. Pre-

zentację jej założeń podejmuje Andrzej Nawrocki. Zakorzenia je zarówno w tradycji Husserlowskiej, jak i Heideggerowskiej, a w swoich analizach akcentuje kluczową rolę, jaką mają u Mariona kategorie intuicji i immanencji. Temat związany z propozycjami Mariona podejmuje również Wojciech Starzyński. W swoim artykule sytuuje fenomenologię Mariona w kontekście „pragmatycznego przełomu”, jaki nastąpił zdaniem przywoływanej w tekście Natalie Depraz we współczesnej fenomenologii. Autor rekonstruuje fenomenologię daru pod kątem charakterystycznych dla niej modyfikacji klasycznej metody fenomenologicznej.

Tekst Daniela Lipki dokonuje zestawienia dwóch wykładów o czasie: Edmunda Husserla i Jacques’a Derridy. Według autora, konfrontacja ta pozwala na wydobycie istotnych dla fenomenologicznego ujęcia problematyki czasu przemieszczeń tematycznych oraz przesunięć akcentów. W efekcie owej podwójnej lektury – Husserla przez filtr Derridiańskiej krytyki – podejście to rehabilituje bogactwo i złożoność ujęcia Husserla i skłania do, większej niż u Derridy, ostrożności w stawianiu mu zarzutów o kontynuowanie jakiejś wersji metafizyki.

W pewnym polemicznym napięciu wobec emancypacyjnych dążeń, wyrastających z fenomenologicznego projektu przewycięzenia kryzysu zachodnioeuropejskiego rozumu, Paweł Pieniążek umieszcza transgresyjną logikę poststrukturalizmu. Transgresja jest dla poststrukturalizmu strategią kluczową, bo jako „ruch nieustannego, nieskończonego przekraczania rzeczywistości ludzkiej na rzecz świata pozaludzkiego”, wynosi ten typ refleksji na tak poszukiwany przezeń teren bezosobowych i zarazem pluralistycznych dyskursów. Po-brzmiewają tu oczywiście echa Nietzscheańskie, tak charakterystyczne dla francuskich dyskusji między zwolennikami mniej lub bardziej „ortodoksyjnej” bądź „heretyckiej” fenomenologii a zwolennikami „antyfenomenologii”. Tym samym otwarta zostaje perspektywa konfrontacji projektu fenomenologicznego z innymi ważnymi projektami współczesnej myśli filozoficznej.

Zbiór tekstów prezentowanych w niniejszym tomie nie stanowi, jak widać, całkiem spójnej i zamkniętej całości. Jest raczej świadectwem bogactwa tematycznego, wielowątkowości i różnorodności ujęć zrodzonych w kręgu oddziaływań współczesnej fenomenologii francuskiej. Próbując, prowizorycznie choćby, uporządkować to heterogeniczne pole, można jednak skonstatować, że każdy z zamieszczonych tu tekstów bądź ukazuje nowe możliwości teoretyczne tkwiące w interpretacji wątków fenomenologii klasycznej przez jej francuskich kontynuatorów (nawet tam, gdzie – w polemicznym z nią napięciu – proponują rewidowanie jej założeń i rozwiązań), bądź wskazuje na przenikanie się wątków fenomenologicznych i niefenomenologicznych (np. hermeneutycznych), bądź wreszcie eksponuje twórczy i płodny charakter konfrontacji wybranych stanowisk (np. Levinasa i Freuda, Husserla i Derridy, fenomenologii i poststrukturalizmu).

Przyjmujemy więc, że tytułowa formuła: „Możliwości/pokrewieństwa/konfrontacje” ma swoje uzasadnienie. Dodatkowo wzmocnione przez fakt, że triadyczną strukturą podtytuł ten nawiązuje do podtytułu wspomnianej antologii fenomenologii francuskiej: „Rozpoznanie/interpretacje/rozwińnięcia”. Prezentowany tom ma być wszakże, będąc pewnym śladem polskiej recepcji tego nurtu francuskiej filozofii, dopełnieniem poprzedniego zbioru.

*Iwona Lorenc
Jacek Migasiński*